

Список використаних джерел

1. Буркат В. П. Из спогодів про професора М. А. Кравченка / В. П. Буркат // Вчені–селекціонери у тваринництві. – К.: Аграрна наука, 1997. – С.92–95. – (Серія «Українські вчені–аграрії ХХ ст.»; кн.1).
2. Зубець М. В. Завжди поряд із своїми вихованцями / М. В. Зубець // Талант і добро вічні як світ. – К.: Аграрна наука, 1999. – С.25–46.
3. Кравченко Н. А. Плановые породы крупного рогатого скота в Башкирии и племенная работа с ними / Н. А. Кравченко. – Уфа: Башгиз, 1934. – 66 с.
4. Кравченко Н. А. Племенное дело по крупному рогатому скоту в Башкирии / Н. А. Кравченко // Социалистическое хозяйство Башкирии. – 1934. – №3. – С.24–27.
5. Кравченко Н. А. Принципы породного районирования крупного рогатого скота в Башкирии // Социалистическое хозяйство Башкирии. – 1934. – С.34–39.
6. Кравченко Н. А. Разведение сельскохозяйственных животных / Н. А. Кравченко. – М.: Колос, 1973. – 486 с.
7. Найдено К. А. Кравченко Микола Антонович / К. А. Найдено // Вчені–селекціонери у тваринництві. – К.: Аграрна наука, 1997. – С.90–91. – (Серія «Українські вчені–аграрії ХХ ст.»; кн.1).
8. Племенное дело в животноводстве / Л. К. Эрнст, Н. А. Кравченко, А. П. Солдатов и др. – М.: Агропромиздат, 1987. – 287 с.
9. Розвиток творчої спадщини професора М. А. Кравченка його науковою школою на межі тисячоліть / Ю. Ф. Мельник, М. В. Зубець, В. П. Буркат та ін. // Науковий вісник НУБіП України. – К., 2009. – Вип.138. – С.33–33.

References

1. Burkat V. P. Iz spohadiv pro profesora M. A. Kravchenka / V. P. Burkat // Vcheni–seleksionery u tvarynyystvi. – K.: Ahrama nauka, 1997. – S.92–95. – (Seriya «Ukrayins'ki vcheni–ahraryi XX st.»; kn.1).
2. Zubets' M. V. Zavzhdy poryad iz svoymy vykhovantsyamy / M. V. Zubets' // Talant i dobro vichni yak svit. – K.: Ahrama nauka, 1999. – S.25–46.
3. Kravchenko N. A. Planovye porody krupnogo rohatogo skota v Bashkirii i plemennaja rabota s nim / N. A. Kravchenko. – Ufa: Bashgiz, 1934. – 66 s.
4. Kravchenko N. A. Plemennoe delo po krupnomu rohatomu skotu v Bashkirii / N. A. Kravchenko // Socialisticheskoe hozjajstvo Bashkirii. – 1934. – №3. – S.24–27.
5. Kravchenko N. A. Principy porodnogo rajonirovanija krupnogo rohatogo skota v Bashkirii / N. A. Kravchenko // Socialisticheskoe hozjajstvo Bashkirii. – 1934. – S.34–39.
6. Kravchenko N. A. Razvedenie sel'skohozjajstvennyh zhivotnyh / N. A. Kravchenko. – M.: Kolos, 1973. – 486 s.
7. Naydenko K. A. Kravchenko Mykola Antonovych / K. A. Naydenko // Vcheni–seleksionery u tvarynyystvi. – K.: Ahrama nauka, 1997. – S.90–91. – (Seriya «Ukrayins'ki vcheni–ahraryi XX st.»; kn.1).
8. Plemennoe delo v zhivotnovodstve / L. K. Jernst, N. A. Kravchenko, A. P. Soldatov i dr. – M.: Agropromizdat, 1987. – 287 s.
9. Rozvytok tvorchoyi spadshchyny profesora M. A. Kravchenka yoho naukovoyu shkolyu na mezhi tysyacholit' / Yu. F. Mel'nyk, M. V. Zubets', V. P. Burkat ta in. // Naukovyy visnyk NUBiP Ukrayiny. – K., 2009. – Vyp.138. – S.33–33.

Shulha V. P., candidate of geographical sciences, National Aviation University (Ukraine, Kyiv), shulhavp@online.ua

Breed zoning as a method of mass improvement of local livestock in USSR of 30–70s of the XX century

The preconditions of the introduction and place of the method of breed zoning of cattle in the system of breeding work of the USSR were highlighted. Contribution of the Doctor of Agricultural Sciences, Professor N. A. Kravchenko in the development of the basic principles of breed zoning was generalized. The scientist investigated the breeding nests and determined the main measures of the breeding work with cattle of Bashkiria. He argued that in order to increase livestock production, it is necessary to carry out systematic work to improve the productive and pedigree qualities of local livestock, increase its suitability for industrial maintenance technology, create the appropriate conditions for its keeping and feeding. The scientific developments of the scholar contributed to the definition of planned and improving cattle breeds for the Bashkir ASSR at the development of the first plan for breed zoning.

Keywords: breeding work, animal husbandry, breed zoning, breed of farm animals.

* * *

УДК 347.45:333

Кравчук Л. В.,
ДВНЗ «Тернопільський державний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України»
(Україна, Київ), gileya.org.ua@gmail.com

«НОВА» ТЕРНОПІЛЬСЬКА ПРЕСА ЯК ЗАСІБ РАДЯНИЗАЦІЇ КРАЮ У ВЕРЕСНІ 1939 – ЧЕРВЕНЬ 1941 РОКАХ

Одночасно із загарбанням територій західної України відбувається паралельно ідеологічна окупація і поневолення свідомості мешканців цього краю через засоби масової інформації в яких комуністична система навіязує соціалістичні цінності, та безальтернативно розмальовує світле майбутнє під прапором партії на сторінках газет і журналів, цим самим руйнуючи національний світогляд та природу відносин, що склалася на протязі вікових традицій в корінного населенню краю. За яскравими знімками та гучними гаслами приховувалася справжня мета імперської політики сталінського режиму, яку згодом на собі відчули галичани та волиняни.

Ключові слова: агітатор, пропагандист, сталінським шляхом, конференція, вільне життя, світле майбутнє, комуністична партія.

Питання діяльності друкованих засобів масової інформації не залишилися поза увагою новоствореної радянської партійної системи, що не тільки контролювала внутрішнє життя області, а й вимагала систематичних звітів у підлеглих. Так на першій Тернопільській обласній партійній конференції у звітній доповіді сказано, що на квітень 1940 року в області організовано і видається 12 районних і 1 обласна газета, утворене видавництво, 1 обласну і 12 районних типографій з необхідним поліграфічним устаткуванням. Зріс попит трудящих на періодичну пресу. Зокрема, у Зборівському районі до приходу Червоної Армії мешканці міст і сіл отримували 250 екземплярів газет. Сьогодні у район поступає 806 примірників центральних газет, 1500 – республіканських, 882 – обласної і 1558 екземплярів районної газети; окрім них, 1160 екземплярів різних журналів. В цілому по області передплачено 15 400 примірників центральних газет, 36 550 – республіканських, 12 000 – обласної, 32 200 – районних газет, а також 14 120 примірників центральних і республіканських журналів.

Всі друковані засоби масової інформації Тернопільщини були затверджені, серед них – орган Тернопільського обкому партії та облвиконкому газета «Вільне життя» зі щоденним випуском на 4 сторінках тиражем 40 тисяч примірників, орган обкому та міськкому ЛКСМУ «Комсомолец» на 2 сторінках випуском 15 разів на місяць тиражем 25 тисяч примірників; повітові газети «Нове життя» Чортківського повіту (щоденний випуск на 4 сторінках тиражем 5 тисяч примірників), «Червоний Збараж» Збарзького повіту (щоденний випуск на 2 сторінках тиражем 6 тисяч примірників), «Прапор волі» Зборівського повіту (щоденний випуск на 4 сторінках тиражем 5 тисяч екземплярів), «За нове життя» Бучацького повіту (випуск 15 разів на місяць на 2 сторінках тиражем 5 тисяч екземплярів), «Більшовик» Підгаєцького повіту (15 разів на місяць на 2 сторінках тиражем 5 тисяч екземплярів), «Ленінським шляхом» Тербовлянського повіту (щоденний випуск на 2 сторінках тиражем 4,5 тисяч екземплярів), «Сталінським шляхом» Копичинецького повіту (випуск 15 разів на місяць на 2 сторінках тиражем 4 тисячі екземплярів), «Червоний Жовтень» Борщівського повіту (щоденний випуск на 2 сторінках тиражем 4 тисячі екземплярів), «Червоні Бережани»

Бережанського повіту (щоденний випуск на 2 сторінках тиражем 5 тисячі екземплярів), «Сталінським шляхом» Кременецького повіту (щоденний випуск на 2 сторінках тиражем 7 тисяч екземплярів), «Червоний прапор» Заліщицького повіту (випуск 15 раз на місяць на 2 сторінках тиражем 4 тисячі екземплярів) [1, арк. 1].

Хоча в районах області створено більше 1100 стінних газет (у Підгаєцькому – 42, Збараському – 38, Чортківському – 33) і при редакціях районних газет проведено одноденні семінари редакторів стіннівок, в окремих районах (буцацький, Копичинський) організовано лише по 10–12 стінгазет, відповідні семінари не проводились. У доповіді стверджується: «Вся робота в справі керівництва більшовицькою пресою буде забезпечена лише тоді, коли міськкоми і райкоми КП(б)У будуть повсякденно керувати районними газетами, щоденно вникати в суть редакційних справ, а не обмежуватися лише заслуховуванням звітів на бюро міськкомів і райкомів партії» [2, арк. 70–71].

Як засвідчують виступи делегатів партконференції, проблеми в роботі місцевої преси породжувалися не лише недостатнім керівництвом редакціями зі сторони райкомів партії, а й значною мірою бюрократизмом у діяльності апарату вищих партійних органів. Справа в тому, що для повного офіційного дозволу на створення місцевої газети недостатньо було згоди місцевих партійних і радянських органів, в тому числі й обкому партії, а й санкції ЦК КП(б)У і ЦК ВКП(б).

Саме останнє стало перешкодою в організації роботи районної газети Усть-Зеленського району, про що говорив секретар місцевого райкому партії у своєму виступі на партконференції: «Райком партії проявив ініціативу в тому, щоб прискорити організацію районної газети, яка є помічником у роботі парторганізації. За допомогою обкому партії ми одержали 2 типографських машини, організували типографію. Я не знаю, хто цією справою займається в обкомі, чи є відділ преси. Кажуть, сектор преси. Але якимось не відчувається, що є такий сектор. Машини у нас є. Навіть редактор є. Доручили завідувачу відділом пропаганди і агітації виконувати обов'язки редактора. Це рішення направили в обком. Треба, щоб обком допоміг у цій справі, бо ЦК партії ще не затвердив нам цієї газети. Прошу, щоб обком поставив питання перед ЦК КП(б)У і ЦК ВКП(б) щодо прискорення організації районної газети» [3, арк. 72].

Як впливає з виступу секретаря райкому партії, партійне керівництво партійною пресою було не стільки її силою, скільки слабкістю і навіть безсиллям: скоувало редакційну ініціативу, диктувало журналістську політику, ставило жорсткі бюрократичні перепони і політичні обмеження в діяльності редакційних колективів. Ще один важливий момент: увага партійних органів до преси мала виключно імперативний (вказівний, керівний) контекст, водночас партійні органи фактично ігнорували контекст сприяння редакціям газет. Цей висновок ілюструє виступ на обласній партконференції редактора обласної газети «Вільне життя»: «Треба сказати, що наш партійний актив ще не ставиться до газети з достатньою повагою. Це можна підтвердити таким прикладом. План роботи газети, зокрема партійного відділу, ми довели до відома секретарів райпарткомів, з тим щоб товариші дізналися, які питання буде ставити газета. Але не всі секретарі

відгукнулися. Відгукнулися лише два секретарі райкомів. Звичайно, творити газету один редактор, одні штатні працівники редакції не можуть. Сила газети – у зв'язку з масами, коли її творять сотні і тисячі партійних і безпартійних. Чим більше активу будемо залучати до неї, тим швидше перетворимо нашу газету на справжній бойовий орган обкому партії» [3, арк. 118].

Так, у постанові Тернопільського обкому КП(б)У про проведення обласних одномісячних курсів працівників районних газет говориться: «Просити ЦК КП(б)У дозволити провести 15 травня 1940 року в м. Тернополі одномісячні курси працівників районних газет в кількості 30 чоловік та асигнувати на проведення курсів 17 256 крб.». До постанови додався кошторис витрат, програма одномісячних курсів і рознарядка курсантів по районах. Секретарі райкомів партії і редактори районних газет були зобов'язані підібрати і відрядити на курси в першу чергу тих працівників редакції, які ще не мали досвіду журналістської роботи. Відповідальність за проведення курсів покладалася на відділ пропаганди і агітації обкому КП(б)У [4, арк. 91]. Згідно рознарядки, на курси направлялися по 2 працівники від 12 районних редакцій, від 3 редакцій – по 1, а від редакції «Вільного життя» – 3. Передбачені кошторисом кошти розподілялися на харчування і проживання курсантів, на утримання навчальних приміщень, придбання навчальної літератури і канцелярського приладдя, на оплату праці лекторів і керівника курсів, а також на культурне обслуговування курсантів.

Таким чином, з урахуванням додаткових лекцій ідеологічний компонент курсів наблизився до 50%. Треба віддати належне організаторам курсів за виділення для української мови – мови всіх місцевих газет – 60 годин (29%) навчального часу. Решта годин розподілялася в таких обсягах: планування газетної роботи – 6 годин, робота з листами – 8 годин, керівництво робітниківським рухом – 12 годин, робота стінної газети – 6 годин, підготовка статті в газеті – 8 годин, літературна правка газети – 20 годин. Крім зазначених 208 годин теоретичних занять, передбачалася практика курсантів при обласній газеті «Вільне життя» обсягом 30 годин [5, арк. 123].

З метою розширення доступу громадян до газетної інформації міська рада Тернополя визнала за необхідне організувати вітрини для вивішування газет. Рішення було конкретизоване наступними вказівками: вітрини встановити на фабриці «Калина», біля держбанку і міської ощадкаси, на території лісопромспілки, тютюнової фабрики і пивзаводу, біля Тернопільторгу – по 1, на території міськкомунгоспу – 2 вітрини. Керівництво згаданих установ і організацій було зобов'язане встановити вітрини до 10 травня 1940 року, за власний кошт забезпечити передплату газет для встановлених вітрин, призначити відповідальних осіб за обслуговування вітрин (доставка і оновлення газет). Встановлені вітрини повинні відповідати зразку, наданому міським відділенням «Союздруку» [6, арк. 61].

Суворою в цьому плані була постанова Тернопільського облвиконкому від 16 червня 1941 року «Про порушення бюджетними установами області постанов Раднаркому СРСР від 25 грудня 1937 року та Раднаркому УРСР від 27 грудня 1940 року про передплату періодичної літератури». Облвиконком

вказує на результати перевірки облфінвідділом, за якими керівники окремих бюджетних установ передплатили на 1941 рік за рахунок бюджету частину періодичної літератури, яка нічого спільного не має з їх безпосередньою діяльністю, і цим самим допустили незаконне витрачання коштів з бюджету. Зокрема, секретаріат виконкому Копичинецької райради виписав за рахунок бюджету журнали «Новый мир», «Огонёк» та інші, Копичинецький райвідділ народної освіти – журнал «Перець». Подібні порушення здійснені в інших організаціях і установах. Керівництво бюджетних установ області було зобов'язане відмінити незаконно здійснену передплату на газети і журнали за рахунок бюджету [7, арк. 39].

Особливого аналізу заслуговує перелік лімітованих видань, насамперед центральних журналів, дозволених до передплати в районах області на 1941 рік. Насамперед зауважимо, що всі журнали – російськомовні. Серед 27 найменувань лімітованих журналів – 16 належать до партійних видань безпосередньо. Стосовно лімітованих обсягів, то за цим показником абсолютну перевагу мають партійні журнали: із 12 260 примірників лімітованих видань, рекомендованих до передплати в області, 8585 (70%) складають примірники партійних журналів.

Лідери лімітованих видань: «Спутник агитатора» – 2800 примірників, «Партийное строительство» – 2600 примірників, «Большевик» – 1100 примірників, «В помощь марксистко-ленинскому образованию» – 850 примірників. Популярні журнали «Огонёк» і «Крокодил» – по 650 примірників, а лідером серед непартійних видань (хоча термін «непартійне видання» не виключає партійного характеру журналу) виступає «Крестьянка» – 1000 примірників (без сумніву, було враховано аграрний характер регіону). Серед населених пунктів пріоритет надано Тернополю, Кременцю і Чорткову. Обласному центру лімітованих видань виділили у 5–10 разів більше, ніж в середньому по області, а Кременецькому і Чортківському районам – у 2–3 рази більше, причому для цих двох районів ліміт диференціювався для міст і сіл окремо [8, арк. 195–200].

Партійні органи контролювали роботу поліграфічної бази місцевої преси. 24 лютого 1941 року бюро Тернопільського обкому партії прийняло постанову «Про роботу Тернопільської типографії «Укрполіграфтрест», де вказало на низку принципових недоліків виробничо-економічного і політико-виховного характеру. Замість зниження собівартості продукції в порівнянні з 1940 роком типографія допустила її збільшення на 1,3%. Наявні факти випуску неякісного поліграфічного матеріалу та безвідповідальності працівників стосовно допущеного браку.

Типографія свідомо виставляла завищені рахунки за друк обласної газети, внаслідок чого після відповідної перевірки змушена була повернути редакції «Вільного життя» 11 тис. крб. в 1940 році і 12, 6 крб. у січні 1941 року. Не вживаються заходи щодо економного використання паперу, що привело до значних його перевитрат. Занедбаний облік отриманої сировини і випущеної продукції. Слабка постановка агітаційно-масової роботи. Відсутня увага розвитку соціалістичного змагання та організації стаханівського руху серед працівників типографії.

Окрім висновків щодо персональної відповідальності керівників Тернопільської типографії, вказано Тернопільському міському КП(б)У на незнання ним дійсного стану справ на поліграфічному виробництві та на відсутність належного партійного керівництва роботою підприємства [9, арк. 16–17].

Увага партійно-державних органів краю до центральних газет і журналів визначалася потребою в цих партійних виданнях як джерелах первинної актуальної та основної інформації про динаміку партійної тактики і стратегії у вирішенні завдань соціалістичного будівництва, а місцеві видання виступали конкретним, дієвим і легко керованим знаряддям залучення мас до активної виробничої і громадської діяльності та засобом впливу на свідомість громадян усіх категорій.

Учасники наради закликали сусідній Шумський район взяти участь у соціалістичному змаганні на краще проведення весняної сівби та підвищення продуктивності тваринництва» [10]. «В Бережанах розпочалась робота по впорядкуванню міста і поліпшенню матеріальних умов трудящих. Відремонтовано ряд будинків, установ, житлових приміщень. Побудовано театр. На весну 1940 року передбачено побудувати житлових будинків житловою площею 5 тис. кв.м. відремонтовано 2 мости, тротуари міста. Працюють 2 лазні» [11]; «По селах Бережанського повіту трудящі готуються до Ленінських днів. Повітовий комітет партії надіслав у села 40 чоловік активістів, які проводять бесіди про життя і діяльність В. І. Леніна. 21 січня бесіди будуть проводитись по всіх селах», «Відділ пропаганди і агітації Копичинецького повіткому КП(б)У провів семінар директорів і завідувачів шкіл, завідувачів будинків культури і червоних кутків. Доповідь про життя і революційну діяльність В. І. Леніна прослухали 82 слухачі. До сіл повіту виїхали 45 кращих доповідачів, які виступлять з доповідями на тему «16 років без Леніна, по Ленінському шляху» [12]. «У м. Збаражіві в приміщенні Будинку культури відбулась перша повітова нарада сільських кореспондентів у кількості 118 чоловік. Вони прослухали доповідь про завдання сількорів і редакторів стінних газет у підготовці до весняної сівби». «При Тернопільському обласному відділі народної освіти з 27 січня по 3 лютого проходить семінар працівників культосвітніх установ області, інспекторів політосвітньої роботи райвідділів народної освіти, завідуючих клубів, директорів будинків культури. Будуть прочитані лекції на тему «Життя і діяльність вождя тов. Сталіна».

Зміст публікацій фактично повторював зміст постанов і характер вказівок партійних і державних органів, був покликаний переконати читача в незаперечних і повсякденних успіхах політичної лінії комуністичної партії і радянської держави у справі соціалістичної перебудови суспільного життя, а також продемонструвати щоденну турботу партії та уряду про щасливе сьогодні і світле майбутнє радянських людей. Незважаючи на оперативні дії, що розгорнулися на ідеологічному фронті тодішнього радянське керівництво основну мету спрямувало на тотальне охоплення усіх сіл та містечок краю друкованим словом. Та нажалі населення краю сприймало нову радянську газету з прохолодою. Крім того назви всіх газет були чужими по змісту і духу, вони не сприймалися тими хто їх був зобов'язаний виписувати і тими хто отримував

їх від «агітаторів», не говорячи уже про зміст самих статей. Більшість редакторів районних газет не мали фахової освіти, а про вищу освіту взагалі годі говорити! Ручне управління партійних функціонерів вносило хаос і без того в неорганізовану агітаційно-пропагандистську форму впливу на світогляд жителів Тернопілля. Місцеві чиновники намагаючись вгодити обласним партійним діячам не жаліли яскравих обіцянок і захмарних планів у своїх районних виступах і публікаціях за що ж і потім були критиковані на сторінках обласних газет.

Список використаних джерел

1. ДАТО. – Ф.П-1. – Оп.1. – Спр.2. – Арк.72.
2. Там само. – Ф.П-1. – Оп.1. – Спр.2. – Арк.118.
3. Там само. – Ф.П-1. – Оп.1. – Спр.8. – Арк.91.
4. Там само. – Ф.П-1. – Оп.1. – Спр.8. – Арк.123.
5. Там само. – Ф.П-9. – Оп.1. – Спр.105. – Арк.61.
6. Там само. – Ф.-Р.1833. – Оп.6. – Спр.39. – Арк.39.
7. Там само. – Ф.П-1. – Оп.1. – Спр.15. – Арк.195–200.
8. Там само. – Ф.П-1. – Оп.1. – Спр.13. – Арк.16–17.
9. Там само. – Вільне життя, 6 березня 1940 р. – №44.
10. Там само. – Вільне життя, 17 січня 1940 р. – №14.
11. Там само. – Вільне життя, 25 січня 1940 р. – №19.
12. Там само. – Вільне життя, 17 січня 1940 р. – №14.

References

1. DATO. – F.P-1. – Op.1. – Spr.2. – Ark.72.
2. Tam samo. – F.P-1. – Op.1. – Spr.2. – Ark.118.
3. Tam samo. – F.P-1. – Op.1. – Spr.8. – Ark.91.
4. Tam samo. – F.P-1. – Op.1. – Spr.8. – Ark.123.
5. Tam samo. – F.P-9. – Op.1. – Spr.105. – Ark.61.
6. Tam samo. – F.-R.1833. – Op.6. – Spr.39. – Ark.39.
7. Tam samo. – F.P-1. – Op.1. – Spr.15. – Ark.195–200.
8. Tam samo. – F.P-1. – Op.1. – Spr.13. – Ark.16–17.
9. Tam samo. – Vil'ne zhyttja, 6 bereznja 1940 r. – №44.
10. Tam samo. – Vil'ne zhyttja, 17 sichnja 1940 r. – №14.
11. Tam samo. – Vil'ne zhyttja, 25 sichnja 1940 r. – №19.
12. Tam samo. – Vil'ne zhyttja, 17 sichnja 1940 r. – №14.

Kravchuk L. V., SHEE «Ternopil State Medical University
I. Gorbachevskogo Ministry of Health of Ukraine» (Ukraine,
Ternopil), gileya.org.ua@gmail.com

«Nova» Ternopil Sovietization press as a means of land
in September 1939 – June 1941

Abstract. Simultaneously with the conquest of the western territories of Ukraine may accompany ideological occupation and enslavement of minds inhabitants of the land through the media in which the communist system imposed socialist values and without alternative paint a bright future under the banner of the party on the pages of newspapers and magazines, thereby destroying the national outlook and the nature of the relationship that has developed over the centuries-old traditions of the indigenous population in the region. For bright images and loud slogans concealed the true purpose of the imperial policies of the Stalinist regime, which subsequently experienced the Galicians and Volhynians.

Keywords: agitator, propagandist, by Stalin, conference, free life, a brighter future, the Communist Party.

* * *

УДК 94:314.743(477.8)

Кузьминський Є. Г.,
студент історичного факультету, Національний
педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), akinar-93@ukr.net

ОСНОВНІ ПЕРІОДИ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ

Аналізується явище української еміграції ХХ ст. Автор традиційно для подібних праць аналізує історію вивчення питання, коротко характеризує хвилі масової еміграції та причини переселення українців до країн Європи, США, Канади. Із врахуванням офіційних статистичних даних автор визначає особливості еміграційної хвилі українців.

Ключові слова: діаспора, закордонні українці, еміграційна політика, США, Канада, Європа.

Економічно-соціальна криза на західноукраїнських землях кінця ХХ ст. та зміна геополітичної ситуації у світі, пов'язаної з Першою та Другою світовими війнами спричинили найбільші хвилі переселенців з України. Причини еміграції, її склад, характер розселення розкрито у численних наукових дослідженнях. Проте тема є актуальною і зумовлює не тільки розширення теоретичних досліджень і висновків по даній темі, а й аналіз нових джерел, їх вплив на підтвердження історичних і сучасних концепцій. Заповнення «білих плям» з історії української політичної та економічної еміграції, вивчення та висвітлення статистичних даних, заборонених або замовчуваних в попередні роки також є актуальною проблемою українознавства.

Завдання: визначити причини еміграції українців; проаналізувати етапи та хронологічні межі формування західної української діаспори.

Згідно з історичними дослідженнями, процес формування західної української діаспори відбувався в чотири періоди:

– дореволюційний – кінець ХІХ ст. – 1914 р. Українські етнічні землі входили до складу Російської та Австро-Угорської імперій. Цю емігрантську хвилю називають економічною;

– міжвоєнний – 1917–1939 рр., коли більша частина українських земель входила до складу УРСР, з 1922 р. до СРСР, а інші – до Польщі, Румунії, Чехословаччини. Міграція цього періоду носила економічно-політичний характер;

– воєнний та повоєнний період – з 1939 по 1955 рр. Внаслідок геополітичних змін після Другої світової війни майже всі українські етнічні землі ввійшли до складу СРСР;

– сучасний період – після здобуття Україною незалежності. Це новітня хвиля української трудової міграції, яка поступово переростає в еміграцію.

На межі ХІХ–ХХ ст. основним джерелом вивчення стану понад 85% українського народу був Перший Всеросійський перепис населення від 28 січня 1897 р. Переписні листки містили 14 запитів без питання про національність. В Російській імперії за згаданим переписом тих, хто розмовляє на малоросійському «нареччі» було – 22 380,6 тис. осіб. За 1897–1913 рр. чисельність українського населення зросла з 35,8 млн. осіб до 48,7 млн. осіб, такі дані подаються в Енциклопедії українознавства [4, с. 150].

Зміни в чисельності українців на територіях, які входили до складу Австро-Угорської монархії на початку ХХ ст. можна простежити за матеріалами австрійських переписів 1900 і 1910 рр. Початок еміграції українців Австро-Угорщини датують 1870 р. Низка публіцистичних статей належить свідкам тих подій і засновникам Русько-української радикальної партії Михайлу Павлику та Івану Франку, в яких вони висвітлюють тяжке соціально-економічне становище селян, як основну причину їх еміграції. В праці «Еміграція галицьких селян» (1892 р.) І. Франко наголошував на тому, що Галичина була перелюднена, земля була не в змозі прогодувати селян, а майже відсутність промислового виробництва позбавляло їх надії на яку-небудь роботу [16, с. 343]. У 1873–1891 рр. з Галичини виїхало 270 тис. емігрантів, а галицькі лихварі на цьому заробили 13,5 млн. австрійських